

Wprowadzenie

Niniejsza publikacja stanowi kontynuację rozpoczętej w roku 2001 próby oceny sytuacji w gminach i powiatach województwa opolskiego. Zaprezentowano wówczas społeczno-gospodarczy obraz regionu na podstawie danych z roku 1999.

Aktualna edycja dotyczy kształtowania się zjawisk w 2002 r. Do obliczeń wykorzystano, jak poprzednio, taksonomiczną metodę miar rozwoju Hellwiga, za pomocą której z zaproponowanych danych statystycznych skonstruowano wskaźniki syntetyczne, a na ich podstawie uszeregowano opolskie gminy i powiaty oraz 16 województw według wartości otrzymanych wskaźników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie syntetycznej informacji o regionie w ujęciu gminnym i powiatowym. Zawarte informacje pozwolą na wyodrębnienie ze struktury województwa jednostek o określonym poziomie rozwoju i skierowanie w stronę tych jednostek ewentualnego wsparcia, celem wyrównywania szans rozwoju w regionie, o czym traktuje jeden z priorytetów rozwojowych województwa opolskiego zawarty w jego strategii¹. **Opracowanie to nie jest jednak podstawą wystarczającą do podejmowania decyzji, a jedynie elementem pomocniczym w tym procesie.**

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Do analizy wybrano jedną z metod taksonomicznych – miarę rozwoju Hellwiga. Jest to metoda należąca do wzorcowych formuł agregacji zmiennych. Konstruuje się tu obiekt modelowy, zwany wzorcem rozwoju, który tworzą optymalnie zaobserwowane wartości cech (zmiennych) – czyli najkorzystniej kształtujące się wskaźniki wybrane spośród całej zbiorowości. Metoda ta pozwala na kompleksową ocenę sytuacji powiatów i gmin w zaproponowanych obszarach życia społeczno-gospodarczego. Pozwala ona także na określenie dysproporcji rozwojowych pomiędzy jednorodnymi jednostkami za pomocą 5 wskaźników syntetycznych, skonstruowanych przy pomocy kilkunastu danych staty-

stycznych. Umożliwi to sporządzanie rankingu w wybranym obszarze, a graficzne przedstawienie wyników analizy (mapy) pozwoli w łatwy i przejrzysty sposób porównać ze sobą opolskie gminy oraz powiaty.

Dla ułatwienia w analizie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin i powiatów zaproponowano 2 ujęcia badawcze. Jednym jest analiza ogólnego wskaźnika zwanego syntetycznym, do skonstruowania którego użyto wszystkich zaproponowanych zmiennych. Za jego pomocą sklasyfikowano i uszeregowano wszystkie jednostki według wartości wskaźnika rozwoju i na tej podstawie wyszczególniono obszary o wyższych i niższych wartościach wskaźnika rozwoju. Za jego pomocą można określić dysproporcje dzielące opolskie gminy i powiaty, a dodatkowo także województwa. **Należy jednak pamiętać, że podziały te nie mogą służyć do oceny i kwalifikowania jednostek jako biedne i bogate, gdyż klasyfikacja odbywa się za pomocą metody biorącej pod uwagę jedynie pewną liczbę określonych i wybranych wskaźników.**

Drugim ujęciem jest wykorzystanie tożsamego zbioru wskaźników, lecz z uwzględnieniem ich podziału na 4 grupy tematyczne (obszary)². Obszary te to:

- infrastruktura techniczna,
- uwarunkowania demograficzne,
- rynek pracy,
- gospodarka.

Podział taki umożliwi sporządzanie rankingu w wybranym obszarze, co z kolei pozwoli na dokładniejsze rozpoznanie sytuacji oraz uszczegółowienie informacji wynikających z wskaźnika syntetycznego. Analiza wyników w poszczególnych obszarach umożliwi głębsze zdiagnozowanie sytuacji gminy (powiatu), ze wskazaniem na źródła trudności i pozwoli na określenie jej silnych i słabych stron.

W ramach każdego z obszarów zaproponowano podział jednostek według otrzymanych wartości wskaźnika syntetycznego, za pomocą metody trzech średnich, na cztery grupy: I, II, III i IV, gdzie grupa I skupia jednostki o najwyższych wartościach danego

¹ *Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000–2015*, Sejmik Województwa Opolskiego, Opole 2000, s. 47.

² Ranking dla województw, jako część uzupełniająca tego materiału, przygotowano jedynie dla wskaźnika syntetycznego bez porównywania sytuacji w poszczególnych obszarach tematycznych.

wskaźnika, a grupa IV to gminy zamykające klasyfikację.

Dopuszczono powtarzanie się wskaźników w ramach poszczególnych obszarów. Wynika to z przydatności jednej zmiennej do opisu kilku zagadnień (np. wskaźnik bezrobocia jest zarówno pochodną rozwoju gospodarczego danego obszaru, jak i wyznacznikiem poziomu rozwoju rynku pracy). Ponieważ wyniki analizy w każdym z tych obszarów będą rozpatrywane osobno, powtarzanie się tego wskaźnika nie wpłynie na zniekształcenie wyników. W przypadku wskaźnika syntetycznego powtarzający się wskaźnik został użyty tylko raz.

Zrezygnowano z nominalnych wartości liczbowych. Obok wskaźników wszystkie dane statystyczne zostały doprowadzone do stanu porównywalności (np. przeliczone na liczbę mieszkańców, powierzchnię lub podane w formie udziału procentowego). Był to zabieg konieczny z powodu różnic, np. w wielkości gmin. Największa z gmin, którą uwzględniono w analizie, liczy blisko 63,8 tys. mieszkańców, podczas gdy najmniejsza 3,7 tys. Nie można więc porównywać ze sobą bezwzględnych wartości dla tak zróżnicowanych jednostek.

Z obliczeń dla gmin i powiatów wykluczone zostało miasto na prawach powiatu – Opole. Zostało to podyktowane względami metodologicznymi w zakresie doboru danych wyjściowych. Opole wykonuje jednocześnie zadania przypisane gminom, jak i te, które zobowiązany jest wypełniać powiat. Pociąga za sobą istotne różnice w zakresie np. struktury budżetów gminnych oraz powiatowych³. Wobec powyższego miasto Opole nie mogło zostać ujęte ani w analizie gminnej, ani w powiatowej.

USTALENIA BADAWCZE I WNIOSKI

Zaprezentowana metoda pozwala na rozpoznanie sytuacji gmin i powiatów oraz województw w zaproponowanym zakresie tematycznym oraz ustalenie ich rankingu i klasyfikacji według wartości wskaźnika rozwoju. Posiada ona jednak, tak jak każda z metod matematyczno-statystycznych, pewne ograniczenia, które należy wziąć pod uwagę przy interpretacji wyników.

1. Istotną sprawą jest tu dobór danych i wskaźników, jakie zostały użyte do obliczeń. Od tego zależą

bowiem bezpośrednio uzyskane wyniki, co ma ogromne znaczenie dla ich interpretacji. Każdy nowo dodany wskaźnik może zmienić układ wyników i wpłynąć na pozycję jednostki w rankingu. **Uzyskane wyniki można więc analizować tylko z uwzględnieniem i w zakresie danych wykorzystanych do obliczeń.** Konieczna jest daleko posunięta ostrożność w wyciąganiu wniosków o charakterze praktycznym.

2. Dane i wskaźniki użyte do obliczeń dotyczą stanu na koniec grudnia 2002 r. (a tam gdzie zostało to zaznaczone, obejmują kształtowanie się zjawiska w całym 2002 r.). Jest to pewne ograniczenie metody, nie da się bowiem ustalić wahań sezonowych omawianych zjawisk na podstawie analizy stanu faktycznego z jednego roku. **Wyniki dotyczą tylko danego okresu i mogą stanowić podstawę wnioskowania o zjawiskach tylko w tym momencie.**

3. Podział zagadnień na obszary tematyczne sprawia, że wyniki z poszczególnych obszarów mogą się wzajemnie wykluczać. Wysoka pozycja w jednym obszarze nie musi wcale oznaczać wysokiej w pozostałych. Odwrotnie proporcjonalne wyniki można zaobserwować w odniesieniu do obszarów „gospodarka” oraz „uwarunkowania demograficzne”. **Gmina (powiat), która zajmuje wysoką pozycję w jednym obszarze, nie musi być najlepsza w innym.**

4. **Zaproponowana metoda nie uwzględnia również specyfiki jednostek** (gmin, powiatów, województw). Przy analizie i interpretacji wyników należy brać pod uwagę czynniki dodatkowe, jakimi mogą być na przykład migracje zagraniczne, zjawisko dojazdów do pracy z gmin zlokalizowanych wokół większych ośrodków, położenie gminy (powiatu, województwa), jej wielkość, bliskość zakładów przemysłowych itp.

5. Występujące duże rozpiętości pomiędzy wynikami z poszczególnych gmin niekoniecznie świadczą o różnicach w poziomie ich rozwoju. Jest to spowodowane przede wszystkim **występowaniem obok siebie w rankingu gmin dużych – miejskich i miejsko-wiejskich, o kilkunastu lub kilkudziesięciu tysiącach mieszkańców, oraz zaledwie kilkudziesięciu, małych gmin wiejskich.** Pomocne w ich analizie mogą być tablice zawierające podział tych wyników z uwzględnieniem wielkości gmin oraz ich statusu. W przypadku powiatów i województw sytuacja taka nie występuje, ponieważ są one mniej zróżnicowane i nie wystę-

³ Szeroką analizę miast na prawach powiatu przeprowadził Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, patrz: K. G a w l i k o w - s k a - H u e c k e l, S. U m i a n s k i, *Jakość życia w miastach – powiatach grodzkich*, Gdańsk 1999.

pują pomiędzy nimi tak duże rozpiętości w wartościach danych.

6. Wyniki rankingów dla gmin i powiatów (mimo podobnego zestawu cech) są wzajemnie nieporównywalne, co ma źródła w założeniach wy-

korzystanej metody. Rozpatrywane jednostki winny być jednorodne. Przedstawione rankingi dla gmin i powiatów zostały więc potraktowane jako osobne analizy.